

**LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS KANCELIARIJOS
VIEŠOJO VALDYMO GRUPĖ**

PAŽYMA

**DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUSMIŲ VYKDYMO KODEKSO (toliau - BVK)
PAKEITIMO ĮSTATYMO, LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUSMIŲ VYKDYMO KODEKSO
PAKEITIMO ĮSTATYMO NR. XIII-2264 36, 44, 70 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR 42
STRAIPSNIO PRIPAŽINIMO NETEKUSIU GALIOS ĮSTATYMO, LIETUVOS
RESPUBLIKOS SUĖMIMO VYKDYMO ĮSTATYMO (toliau - SVĮ) NR. I-1175 7, 8, 9, 10, 11,
12, 17, 20, 22, 24, 26, 27, 28, 30, 32, 34, 38, 39, 40 IR 42 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO
ĮSTATYMO, LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO
ĮSTATYMO NR. I-1336 6 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO IR LIETUVOS
RESPUBLIKOS NELAIMINGŲ ATSTITIKIMŲ DARBE IR PROFESINIŲ LIGŲ
SOCIALINIO DRAUDIMO ĮSTATYMO NR. VIII-1509 11 STRAIPSNIO PAKEITIMO
ĮSTATYMO PROJEKTŲ (toliau kartu – Projektai)
(TAP-19-669(3); TAIS Nr. 19-9368(2))**

2019-09-02 Nr. NV-2512
Vilnius

Projektų rengėja: Teisingumo ministerija.

Projektų tikslai:

- didinti bendrą nuteistųjų užimtumą;
- Lietuvos bausmių vykdymo sistemoje įdiegti lengvo režimo sektoriaus modelį.

Projektais siekiami uždaviniai:

- išplėsti nuteistųjų, kurie galėtų dirbti už pataisos įstaigų teritorijos ribų, apimtis;
- nustatyti minimalų skaičių valandų, kurias per mėnesį visi nuteistieji privalėtų būti įtraukiami į darbinio užimtumo priemones pataisos įstaigoje;
- įdiegti mechanizmą, mažinantį atsisakiusių dirbti nuteistųjų skaičių;
- nustatyti platesnes galimybes pasitelkti nuteistuosius nemokamais darbais prisidėti prie visuomenei naudingų darbų atlikimo;
- pakeisti piniginių išmokų skyrimo nuteistiesiems principus, atsisakant visuotinio šių išmokų mokėjimo visiems nuteistiesiems, pinigines išmokas mokant tik minimalų valandų skaičių per mėnesį išdirbusiems nuteistiesiems;
- nustatyti aiškius kriterijus, apsprendžiančius, kada nuteistieji perkeliami į skirtingas grupes, kada jiems suteikiama teisė be sargybos išvykti už pataisos įstaigos teritorijos ribų (atsisakoma pataisos įstaigos vadovo diskrecijos teisės vienasmeniškai spręsti šiuos klausimus);
- motyvuoti nuteistuosius siekti savo teisinės padėties švelninimo (išplėsti pataisos namų lengvojoje grupėje laikomiems nuteistiesiems taikomų teisių ir lengvatų apimtis);
- atsisakyti nuostatos, pagal kurią tardymo izoliatoriuose laikomi nuteistieji, kuriems nėra paskirta kardomoji priemonė – suėmimas, prilyginami suimtiesiems.

Dabartinė situacija: Europos komitetas prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą ne kartą yra pateikęs rekomendacijas reikšmingai (iki 8 val. per dieną) padidinti nuteistiesiems ir suimtiesiems taikomų užimtumo priemonių apimtį. Lietuvos įkalinimo įstaigose darbine veikla užimtų nuteistųjų dalis (41 proc.) atsilieka nuo pažangiose Europos šalyse nuteistųjų įdarbinimo rodiklių (bendras įdarbintų nuteistųjų skaičius Norvegijoje siekia 50 proc., Švedijoje – 58 proc., Čekijoje – 60 proc.) ir atsižvelgiant į tai, kad nuteistųjų skaičius yra žymiai

didesnis negu kitose šalyse, jokia darbine veikla neužimtų, tačiau dirbti galinčių nuteistųjų skaičius Lietuvoje sąlyginai yra didelis (apie 2500 asmenų).

Šiuo metu pagal darbo sutartis dirba tik apie 3 proc. visų dirbančių nuteistųjų, todėl būtina didinti tokia forma įdarbintų asmenų skaičių, kad nuteistieji savo mokamais mokesčiais taip pat solidariai prisidėtų prie visos šalies socialinio draudimo sistemos išlaikymo.

Lengvo režimo kalėjimai atitinkamai reikalauja ir mažesnių jų išlaikymo kaštų, kadangi dėl juose laikomų visuomenei didelės grėsmės nekeliančių asmenų, atitinkamai gali būti pasitelkiami mažesni resursai šių nuteistųjų apsaugai vykdyti, o tokios įstaigos taip pat nereikalauja ypatingų inžinerinių saugumo priemonių įdiegimo, tačiau Lietuvoje didžioji dalis nuteistųjų nėra suinteresuoti nuosekliai siekti savo teisinės padėties švelninimo, kadangi pagal esamą teisinį reguliavimą teisių ir pareigų apimtis paprastojoje ir lengvojoje grupėje iš esmės mažai skiriasi, taip pat nėra nustatyta aiškių kriterijų, kuriuos nuteistieji turi atitikti, kad būtų perkelti į lengvąją grupę.

BVK numato, kad nuteistieji privalo dirbti pataisos įstaigos pasiūlytą darbą, tačiau nesukurta to užtikrinimo priemonių. Tačiau neregamentuojama nuteistųjų galimybė dirbti už pataisos įstaigos ribų (sudaryti darbo sutartį), todėl praktikoje kyla problemų dėl šių asmenų įsidarbinimo ir socialinių garantijų jiems taikymo. Yra nustatyta, kad iš valstybės biudžeto lėšų mokamos nustatyto dydžio piniginės išmokos visiems nuteistiesiems neatsižvelgiant į jų elgesį ar darbinės veiklos rezultatus.

BVK įtvirtina nuteistųjų perkėlimo į kitas laisvės atėmimo vietų įstaigas pagrindus, tačiau nenurodomi aiškesni į nuteistojo pavojingumo lygį orientuoti kriterijai, pagal kuriuos galėtų būti vertinamas jo pasirengimas būti perkeltam tęsti bausmės atlikimo į pusiaukelės namus, kartu numatyta, kad į pusiaukelės namus gali būti perkelti ir pataisos namų paprastosios grupės sąlygomis bausmę atliekantys nuteistieji. Įstatymas nenumato, kad skirtingoms nuteistųjų grupėms priskirti asmenys ir teisę be sargybos arba palydos išvykti už pataisos įstaigos teritorijos ribų turintys nuteistieji pataisos įstaigoje galėtų būti laikomi atskirti nuo kitų nuteistųjų grupių.

Yra reglamentuojamos nuteistiesiems suteikiamų pasimatymų formos (nuteistąjį atskiriant arba neatskiriant nuo lankytojų), bet pagal galiojantį reguliavimą, nuteistųjų pasimatymai gali vykti tik pataisos įstaigoje. Yra nustatyta nuteistųjų trumpalaikių išvykų į namus ir teisės be sargybos išvykti iš pataisos įstaigos suteikimo tvarka, tačiau taip pat nėra įtvirtinta objektyvių ir į nuteistojo pavojingumą orientuotų kriterijų, todėl šių teisių suteikimo klausimas iš esmės paliekamas tik pataisos įstaigos vadovo diskrecijai.

Nustatyta, kad nuteistojo prašymu, jis gydomas nuo priklausomybės ligų, tačiau pataisos įstaigos administracijai nenustatyta pareigos vykdyti švietėjišką veiklą ir aktyviai skatinti šiomis ligomis sergančius nuteistuosius pradėti gydytis.

Pagal SVĮ numatytas perdėm platus asmenų, kurie prilyginami suimtiesiems, ratas – šis statusas galioja ne tik asmenims, kuriems paskirta kardomoji priemonė – suėmimas, bet ir pvz nuteistieji arešto, terminuoto laisvės atėmimo ar laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmėmis, kuriems nuosprendžiai įsiteisėjo, – iki jų pasiuntimo į areštines ar pataisos įstaigas ir kt.

Projektų esmė: Projektai siūloma įtvirtinti bendruosius nuteistųjų užimtumo principus, pagal kuriuos:

- atsakomybė už nuteistųjų įdarbinimą tektų pataisos įstaigų administracijoms, kurios privalėtų rūpintis, kad kiekvienam dirbti galinčiam nuteistajam būtų pasiūlyta darbinė veikla.

- įtvirtinama siekiamybė, kad kiekvienas nuteistasis įvairia prasminga veikla (darbas, mokslas, resocializacija, kultūriniai, sporto ir kiti renginiai) būtų užimtas ne mažiau, negu 8 valandas per dieną.

- aptariamos specialios nuteistuosius įdarbinančios įmonės (šiuo metu – valstybės įmonė „Mūsų amatai“) veiklos kryptys, kurios, visų pirma, yra orientuotos į bausmių vykdymo sistemos įstaigų vidinių poreikių patenkinimą (skalbinimas, maisto gaminimas, inventoriaus gamyba, remonto darbai ir pan.). Taip siekiama sukurti sąlygas nuteistiesiems savo darbo jėga prisidėti prie savo išlaikymo išlaidų mažinimo.

Siūloma reglamentuoti už pataisos įstaigos teritorijos ribų pagal darbo sutartis dirbančių nuteistųjų įsidarbinimo klausimus, numatant prievolę iš jų gauto darbo užmokesčio atskaityti 10 proc. į Nuteistųjų socialinės paramos fondą.

Siekiant nuosekliai ir sistemiškai subalansuoti nuteistųjų teisinės padėties švelninimo mechanizmą, BVK projekte siūloma įtvirtinti konkrečius kriterijus, kuriuos atitinkantys nuteistieji galėtų būti perkelti į iš vienos grupės į kitą, jiems suteikiama teisė be sargybos išvykti iš pataisos įstaigos ar parvykti namo, taip pat perkelti į pusiaukelės namus. Taip pat siūloma tikslinti skirtinguose nuteistųjų grupėse laikomiems asmenims suteiktas teises, lengvojoje grupėje laikomiems nuteistiesiems suteikiant teisę gauti neribotą skaičių pasimatymų, o laikomiems drausmės grupėje – apriboti galimybes apsipirkti parduotuvėje (leisti įsigyti tik higienos reikmenis ir kanceliarines prekes).

Siūloma vakarų šalių pavyzdžiu modernizuoti nuteistųjų pasimatymų su artimaisiais ir kitais asmenimis tvarką. Siūloma įtvirtinti naujas pasimatymų formas – nuotolinį pasimatymą (vyksta naudojantis internetinės telefonijos pagalba) ir pasimatymą, nuteistajam išvykstant pasimatyti už pataisos įstaigos teritorijos ribų (toks pasimatymas, paskatinimo tvarka, būtų suteikiamas tik lengvojoje grupėje laikomiems nuteistiesiems).

Atnaujinama nuteistųjų skatinimo ir nuobaudų jiems skyrimo tvarką, atsisakant nemotyvuojančių ir nepaveikių skatinimo priemonių ir nuobaudų (pvz. padėka), taip pat įtvirtinant naujas nuobaudų rūšis (pvz. didžiausios pinigų sumos, už kurią nuteistieji gali per mėnesį nusipirkti asmeninių daiktų, sumažinimas vienos bazinės socialinės išmokos dydžio suma iki trijų mėnesių).

SVĮ pakeitimo projekte siūloma įtvirtinti, kad suimtųjų statusą turi tik asmenys, kuriems paskirta kardomoji priemonė – suėmimas, ir šis statusas minėtiems asmenims būtų suteiktas tik iki apkaltinamojo nuosprendžio įsiteisėjimo.

Daromi taip pat kiti įstatymų pakeitimai siekiant sistemiškai integruoti minėtas teisinio reguliavimo novelas.

Projektai yra susiję su organizaciniais bausmės atlikimo režimo pokyčiais, todėl jų įgyvendinimas tiesioginių išlaidų nepareikalaus. Ilguoju laikotarpiu, dėl išaugusio už pataisos įstaigos teritorijos ribų pagal darbo sutartis dirbančių nuteistųjų skaičiaus, valstybinė socialinio draudimo sistema ir valstybės biudžetas per metus galėtų gauti apie 170 tūkst. eurų šių asmenų sumokamų mokesčių. Be to, dėl pagerėjusios šių asmenų resocializacijos ilguoju laikotarpiu tikėtinas recidyvo sumažėjimas ir nuteistųjų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę skaičiaus mažėjimas.

Atsisakius visuotinio piniginių išmokų skyrimo nuteistiesiems, lėšų ekonomija būtų naudojama terminuotos laisvės atėmimo bausmės vykdymo optimizavimui, t. y. darbuotojų, vykdančių nuteistųjų dinaminę priežiūrą, socialinių darbuotojų ir psichologų pareigybių skaičiui didinti, pataisos įstaigų pritaikymui vykdyti pusiaukelės namų funkcijas, nuteistųjų užimtumo priemonių organizavimui ir kt.

Priėmus pakeitimus galima neigiama kalėjimų hierarchijos lyderių reakcija dėl prievolės visiems nuteistiesiems užsiimti darbine veikla. Dėl to galimos protesto akcijos (masinis skundų siuntimas valstybės institucijoms, parodomosios badavimo, savęs žalojimo akcijos ir pan.). Siekiant to išvengti ar minimizuoti, bus vykdomas intensyvus šviečiamasis darbas, aiškinant siūlomomis teisės normomis nuteistiesiems suteikiamas papildomas galimybes greičiau sušvelninti jų teisinę padėtį.

Derinimas: Pirminiai projektų variantai svarstyti 2019 m. gegužės 21 d. Tarpinstituciniame pasitarime. Pasitarime nuspręsta siūlyti rengėjams suderinti projektus su suinteresuotomis institucijomis bei įvertinti Vyriausybės kanceliarijos Teisės grupės bei Viešojo valdymo grupės pastabas projektui, taip pat atsižvelgiant į tai, kad teikiami projektai yra įtraukti į didesnio poveikio projektų, kurių poveikio analizės rezultatus reikia pristatyti Vyriausybei, sąrašą, kartu su projektu

pateikti projekto analizės rezultatų pristatymą. Patikslintą projektą svarstyti Tarpinstituciniame pasitarime.

Patikslinti projektai pakartotinai pateikti Vyriausybei 2019 m. rugpjūčio 9 d. Projektai buvo derinti su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Generaline prokuratūra ir Teisėjų taryba. Pastabos į kurias neatsižvelgta išdėstytos derinimo pažymoje.

Pakartotinai pateiktiems projektams Vyriausybės kanceliarijos Teisės grupė bei Viešojo valdymo grupė turėjo pastabų (atitinkamai 2019 m. rugpjūčio 21 d. išvada Nr. NV-2425 bei 2019 m. rugpjūčio 21 d. pažyma Nr. NV-2424). Projektai patikslinti pagal šias pastabas, suderinti su Vyriausybės kanceliarijos Teisės grupe bei Viešojo valdymo grupe darbo tvarka ir dar kartą pateikti Vyriausybei 2019 m. rugpjūčio 30 d.

Atitiktis Vyriausybės programos nuostatom: projektais įgyvendinamas Vyriausybės programos įgyvendinimo plano, 1.1.1 papunktyje numatytas darbas – veiksmingos ir socialiai orientuotos laisvės atėmimo bausmės atliekančių asmenų užimtumo darbo ir kita prasminga veikla sistemos sukūrimas.

Dalykinio vertinimo išvada: Vyriausybės kanceliarijos Teisės grupė pastabų ir pasiūlymų papildomai patikslintiems projektams neturi (2019 m. rugsėjo 2 d. išvada Nr. NV-2510).

Siūlome projektus teikti **į Tarpinstitucinį pasitarimą.**

Patarėjas

Audrius Kasinskas